

ПРИКАЗИ

Маја Ангеловска-Панова

HERESY AND IDENTITY IN LATE ANTIQUITY, ed. by E. Iricinschi, H.M. Zellentin (Texts and Studies in Ancient Judaism). Mohr Siebeck, Tübingen 2008, 407

Сè поевидентната афирмација на проблематиката поврзана со ересите и воопшто ересиологијата како специфичен научен дискурс резултира со појавата на зборникот *Heresy and Identity in Late Antiquity* во издание на Mohr Siebeck. Поконкретно станува збор за материјали претходно презентирани на коференцијата *Making Selves and Making Others: heresy and Self-Definition in Late Antiquity* организирана во рамките на универзитетот Принсетон, каде што основната тематска преокупација е фокусирана на античката конструкција за "другиот" како еретик во различни религиски формации.

Во функција на вовед е прилогот на уредниците на зборникот Eduard Iricinschi and Holger M. Zellentin, коишто со исклучителен научен ентузијазам се осврнуваат на етимологијата и семантиката на парадигмата "ерес" и "идентитети", како и на актуелните состојби во однос на проучувањата од оваа област. Освен тоа, уредниците во сублимирана верзија ги презентираат статиите на останатите 16 автори кои од различен аспект на научно проследување дале свој придонес во реконструирањето на посочената проблематика.

Првите три статии, како што впрочем констатираат и самите уредници на Зборникот се однесуваат на социјалните, политичките и теолошките компоненти на релација ерес-ортодоксија. Типичен пример за компаративно проследување на овие категории е статијата на Karen L. King. Самиот наслов *Social and Theological Effects of Heresiological Discourse* сугерира на впечатокот дека авторот се концентрира исклучиво на социјално-историските и теолошките ефекти на дискурсот ерес и ортодоксија. Проблематиката во принцип се заснова на дигресија на два текста, имено на делата *Against Heresies* од Irenaeus и *The Secret Revelation of John*. Компаративната анализа упатува на фактот дека имплементираната реторика во однос на определени религиски аспекти може да продуцира разлики, но истовремено и функционално да ги прикрива теолошките сличности.

Социјалниот аспект при егзегезата на категориите ерес, ортодоксија и хетеродоксија доминира и во статијата *Doxa, Heresy and self-Construction: The Pauline Ekklesiai and the Boundaries of Urban Identities*

од William E. Arnal, којшто се осврнува на споменатата парадигма преку примерот со апостол Павле и неговиот космополитизам. Arnal во него препознава римски урбан идентитет, чијшто живот кореспондира со амбиентот на "intense reconfiguration and alteration of social identities, an integration of the massive political changes" (64).

Појавата на ересите во доцната антика, па и подоцна во периодот на средниот век во принцип предизвикувале жестока реакција од авторитетите на православието. Ваквата антагонистичка поставеност на православието кон ересите е предмет на истражувањето на Averil Cameron во статијата *The violence of Orthodoxy*. Според Cameron, идентификацијата на ересите од ранохристијанските автори била детерминирана "of their own attempts to formulate Christian orthodoxy, a pedagogic device which at same time signaled both a real struggle and a dynamic and interactive process" (103-104). Поаѓајќи од позицијата дека христијанството е единствената вистинска религиска определба, црковните авторитети создавале книжевни творби со апологетски карактер со цел да ги промовираат "own versions of orthodox belief" (112). Физичкото уништување и прогонствата биле исто така дел од кампањата против еретизмот. Во таа смисла Cameron е децидна дека "the concept of orthodoxy implies not only intolerance but also violence" (114). Yannis Papadoyannakis во *Defining Orthodoxy in Pseudo-Justin's "Quaestiones et responsiones ad orthodoxos"* се фокусира на методологијата на етаблирање на православието преку книжевно - едукативниот дискурс во рамките на "classroom discussion". Всушност авторот дава детаљна реконструкција за тоа како со посредство на дебати и дискусии, пред се со дидактички карактер се оспоруваат паганите, Евреите, манихеите и хетеродоксните Христијани. Во процесот на дефинирање, практикување, разбирање и конечно апологија на христијанството, Papadoyannakis инсистира на потребата од "interaction between the author and the inquirer(s) over exegetical, ritual, historical issues" (126). На ваквиот условно интелектуален и законски оправдан дискурс во креирањето и одбраната на христијанството наспроти еретизмот се надоврзува и Caroline Humfress. Во статијата *Citizens and Heretics: Late Roman Lawyers on Christian Heresy* таа посебно се задржува на воведување на законскиот принцип на "infamia" во функција на сузбивање на апостазичните учења. Со воведување на infamia индивидуите го губеле граѓанскиот статус "with both strictly legal and more social effects (such as loss of face, shame and deprivation of honor)" (138). Со инфамијата како законодавен механизам "lawyers now had a new arena in which to practice their skills in interpreting the law – or bypassing it" (141). Во статијата *The Nomen Manichaeorum and Its Uses in Late Antiquity*, Richard Lim, детаљно се осврнува на името Манихејци, кое во основа го поврзува со "class of sectarian labels that identifies the follower in reference to the founder of the religion or philosophical sect". (145).

Во прилогот авторот се задржува на апсурдот како ортодоксните автори со цел да ги претстават манихејците како девијантен елемент го креираат нивниот манихејски идентитет и покрај фактот што самите манихејци се декларирале како вистински следбеници на Исус Христос, а нивната религиска платформа ја реализирале во духот на апостолското христијанство.

Концептуално следните три статии се однесуваат на Јудеа, јудеизмот, еврејските и христијанските групи.

Основната цел во статијата *Judea, Rome and the Hellenistic Oikoumene: Emulation and the Reinvention of Communal Identity* од Kevin Lee Osterloh е историско-социолошката и културолошка реконструкција на еврејскиот идентитет во контекст на еленистичкиот свет, како и влијанието на Рим врз еврејската култура и дефинирањето на еврејскиот идентитет во втората половина на вториот век. Авторот посебно се фокусира на дигресијата на еврејската и римската општествена елита и на нивниот стремеж за инкорпорирање во системот на *Oikoumene*. John G. Gager во *Where does Luke's Anti-Judaism come from?* се обидува да го идентификува потеклото на анти-јудеизмот врз основа на содржинскиот инвентар во *Δελαΐα на σвейίηιε αιϋσίοιολι од σвейίηιοίη αιϋσίοιολ Лука*. Во завршните сентенци тој констатира: "Luke seeks to undermine the legitimacy of his Jewish – Christian opponents and thus to legitimize his own position by delegitimizing Judaism and the Jewish people" (211). Насловот *Who Were the First Christians: Jews, Gentiles and the Christians* недвосмислено упатува на интенцијата на Philippa Townsend да се задржи на потеклото и развојните форми на името Christian/Christianos (212), а во функција на идентификација на Исусовите следбеници од самите нив, како и од нивните современици. Терминот, всушност претставува превод од *hoi tou christou* и со неа се означувале припадниците на комуната на апостол Павле. Сеопфатната анализа на Townsend го засега прашањето и егзегезата на латинската форма *Christiani*, со која римските авторитети всушност ги означувале *Gentile Jesus believers*. Основната тематско-мотивска преокупација на Elaine Pagels во *The Social History of Satan, Part III: John of Patmos and Ignatius of Antioch-Contrasting Visions of :God's People* се однесува на дигресијата како двајца полемичари (John of Patmos и Ignatius) имаат спротивставени визии во идентификацијата на Божјите луѓе наспроти "другите". За разлика од Јован од Патмос, којшто себе си се доживува исклучиво како еврејски следбеник на Исус, епископот Игнатиј, сметал дека единствено оние, коишто се нарекуваат Христијани вистински му припаѓаат на Бога. Со други зборови Pagels, анализирајќи ги овие два полемични текста го третира проблемот за границите помеѓу Евреите и Христијаните, како и помеѓу јудеизмот и христијанството, како веќе препознатливи религиски манифестации.

Ролјата на “Hebrews” во *Евангелието на Филип* е предмет на анализа во статијата на Eduard Iricinschi, *If you Got it Flaunt it: Religious Advertising in the Gospel of Philip*. Врз основа на содржината артикулирана во *Евангелието* авторот укажува на три можности во утврдувањето на идентитетот на “Hebrews”, или автентично: “the Hebrews may have been real-life Christian Jewish propagandists, trying to win proselytes”, the second solution is that they “may have been theological phantoms” and the last one is that the “Hebrews could have been Jewish-Christians who still observed parts of Jewish law, and justified this by imagining their genealogy directly linked to the Jerusalem apostolic men”(260). Евангелието содржи и податоци, кои ја засегаат обредната практика, па во тој контекст се споменуваат и автентични обреди, реализирани во рамките на еврејската заедница.

Annete Yoshiko Reed во *Heresiology and the (Jewish-) Christian Novel: Narrativized Polemics in the Pseudo-Clementine Homilies*, се осврнува на *Хомилиите на Псевдо-Климент*, проучувајќи го нивниот “rhetorical and ideological continuities with fourth - century Christian heresiology” (278). Во заклучниот дел, таа спекулира за религиско-ересиолошките паралели, идентификувани во рабинските извори, или во оригинална форма *Bereshit Rabbah*. Рабинското поимање за ереста и самоделимирањето е предмет на истражување во статијата на Burton L. Visotzky, *Goys ‘Y’n’t Us: Rabbinic Anti-Gentile Polemic in Yerushalmi Berachot 9:1*. Основната интенција на авторот е “to limn the differences between the meanings of Rabbinic traditions...through source criticism of original smaller units and their broader rhetorical meanings within a complete, redacted Rabbinic document”. (299). Во статијата *Astrology in the Talmud: An Analysis of Bavli Shabbat 156*, Gregg Gardner се фокусира на астрологијата, истакнувајќи дека “the redactors of the Bavli have integrated this boundary marker into the message of b.Shab 156: the people of Israel are immune from astral influence so long as they fulfill God’s commandments. Those who do not busy themselves with God’s commandments are subject to the power of the stars like the Gentiles” (338).

Holger M. Zellentin, in his *Margin of Error: Women, Law, and Christianity in Bavli Shabbat 116a-b* се фокусира на приказната за Има Шалом и извесен филозоф, која, според авторот претставува еден вид полемична расправа против христијанството и воопшто против христијанската доминација во Палестина. Текстот пројавува и апологетски тенденции, во функција на одбрана на наследството на вавилонската рабинска јурисдикција.

Во статијата *The Other in Us: Liturgica, Poetica, Polemica*, авторот Israel Jacob Yuval, промовира една поинаква егзегеза во однос на неколку добро познати дневни молитви, имено Ashrei, Pesucei de-Zimra, Tahanun и Uva le-Zion, содржани во *Еврејскиот моливиџеник* (Siddur). Изборот на молитвите е детерминиран од фактот што тие

биле инкорпорирани во рамките на Siddur, во византискиот период, во амбиент на интензивирана тензија помеѓу јудаизмот и христијанството. Молитвите биле афирмирани како последица од потребата за еврејска алтернатива, или како што самиот автор констатира: "The function of prayer is not to engage in polemics or to deny, but rather to present a focus of alternative, emotional and ideological identification" (384).

И покрај комплексноста на темата посветена на категориите "ерес" и "идентитети", неоспорен е фактот дека таа остава простор за промовирање на различни научни толкувања и егзегеза. Впрочем најдобар доказ за тоа е хетерогениот фонд на презентирани статии, во кои врз основа на релевантен изворен материјал се нуди една нова перцепција за дискурсот ерес, како и за неговата корелација со религиските идентити какви што биле евреите, христијаните и "другите" во периодот на доцната антика.